

TOOMAS KARJAHÄRM 70

23. märtsil täitus seitsmekümnes aastaring tuntud ajaloolasel Toomas Karjahärmil. Sel puhul korraldas Tallinna Ülikooli Teaduslik Raamatukogu ülevaatenäituse tema elust ja tööst.

Juubilar on sündinud Tallinnas, lõpetas 1962. aastal Westholmi gümnaasiumi (tollal 22. keskkool) ja 1970. aastal Tartu Ülikooli ajaloo alal. Samast aastast 1975. aastani oli ta nooremteadur TA Ajaloo Instituudis, kus tema tööd suunas Artur Vassar, 1960. aastatel kujunenud eesti talurahva ajaloo uurimise koolkonna üks juhte. Otsekui elav tunnistus sõjaeelse Eesti vaimsusest ja akadeemilisest elust oli noorele teadusse pürgijale aga instituudi vanim ning auväärseim kolleeg Hans Kruus. Viimase probleemiasetuse mastaapsusest ja ühiskonnast mitteirduvast idee-

maailma käsitlesest oli mõndagi õppida. Aastatel 1975–1990 töötas Toomas Karjahärm Tallinna Riiklikus Konservatooriumis vanemõpetajana, dotsendina, professorina, pedagoogikateaduskonna dekaanina ja kateedrijuhatajana. 1974. aastal kaitses ta ajalookandidaadi kraadi ja 1983. aastal sai ajaloodoktoriks.

Alates 1990. aastast töötab Toomas Karjahärm Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituudis juhtivteadlasena, olles aastaid olnud projektijuht. Teadustöö kõrval on ta pidevalt tegutsenud õppejõuna kodu-ülikoolis ja lugenud külalis- ning erakorralise professorina loenguid veel mitmes kõrgkoolis Eestis ja võõrsil.

Tänu suurtele kogemustele on Toomas Karjahärmile usaldatud mitmeid vastutusrikkaid ülesandeid teaduselu juhtimisel ja korraldamisel. Nii on ta olnud Eesti Teadusfondi humanitaarekspert (1995–2003), Eesti Rahvusrhiivi teadusnõukogu liige (1999–2005) ja Tallinna Pedagoogika-ülikooli magistrinõukogu esimees (1998–2003). Aastail 2005–2009 oli ta Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituudi doktoriõppe juht ja 2006–2011 Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste doktorinõukogu aseesimees. Aastail 1997–1998 kuulus juubilar Eesti valitsuse rahvussuhete ja etnopolitiika komisjoni. 2001. aastal tunnustas Eesti Vabariik tema pingelist ja mitmekülgset tegevust Valgetähe medaliklassi teenetemärgiga.

Toomas Karjahärm mõistab ajalugu kui nüüdisaja ja mineviku lõputut dialoogi. Tema teadusliku loomingu trajektoor on ulatuslik ja mitmekülgne: teda huvitavad paljud humanitaar- ning ühiskonnateaduste

valdkonnad, ent esmajoones on ta Eesti poliitilise ja ideeajaloo uurija, kes keskendub ajavahemikule eestlaste rahvuslikust ärkamisest kuni taasiseseisvumiseni 1991. aastal. Ta on käsitlenud poliitiliste institutsioonide evolutsiooni, ideevoole ja parteide tegevust, ühiskonna uuenemist kõige laiemas mõttes, Balti küsimust, piirkondlikku teadvust (Eesti ning Euroopa vahekord), kodanikuühiskonna kujunemist ja rahvus-suhteid. Oma andmeterohketes ja üldistus-jõulistes käsitlustes ühendab ta oskuslikult poliitilise, kultuuri- ning ideeajaloo temaa-tika, tähtsustades niisuguseid ajaloo-uurimise põhikategooriaid, nagu meetod, fakt, historiograafia, allikakriitika ja allikate publitseerimine.

Toomas Karjahärmi doktoritöö ja selle alusel valminud monograafia “Эстонская буржуазия, самодержавие и дворянство в 1905–1917 гг” (1987) tõi tolle aja ajaloo-käsitluse eesti majandus- ning poliitilise eliidi ideoloogilise materdamise asemele teadusliku lähenemise. Monograafia mõjutas märgatavalt Eesti 20. sajandi alguse poliitilise ja sotsiaalajaloo mõtestamist, autorile aga anti 1988. aastal vabariigi teenelise teadlase aunimetuse.

1905. aasta on Toomas Karjahärmi köitnud kogu tema teadusliku tegevuse jooksul. Aimatav on ka isiklik suhe: võttis ju tema emapoolne vanaisa Hans Anderson, valituna Vana-Suislepa valla peremeeste poolt, osa rahvaesindajate kongressi radikaalsest aulakoosolekust, ühest revolutsiooni tippündmusest.

1975. aastal ilmus noorel ajaloolasel raamat “Eesti revolutsioonitules 1905–1907” (kaasautor Raimo Pullat). Impeeriumi “rahvaste kevade” temaatika juurde on ta ikka ja jälle tagasi pöördunud, millest annab tunnistust 1998. aastal ilmunud ning riigi humanitaarteaduste valdkonnas teaduspreemia võitnud monograafia “Ida ja Lääne vahel. Eesti-Vene suhted 1850–1917” ning dokumendikogumik “Имперская политика России в Прибалтике в начале XX века. Сборник документов и материалов”

(2000). Tema 2013. aastal ilmunud monograafia “1905. aasta Eestis: massiliikumine ja vägivald maal” on meiepoolne panus rahvusvahelisel areenil Venemaa 1905. aasta revolutsiooni üle arenevasse diskussiooni, kus autoril on kriitiku sõnul jagunud julgust ning enesekindlust vaadata toimunut eestlase pilguga (Kersti Lust, Sirp, 9. mai 2014). Juba mõnda aega rahvusvahelisel tasandil vältavasse mõttevahetusse annab lisa ka 2012. aastal ilmunud raamat “Vene impeerium ja rahvuslus: moderniseerimise strateegiad”.

Üks Toomas Karjahärmi loomingut läbiv keskne teema on Eesti intelligenti kujunemislugu ja selle ideed. Alguse sai see 1973. aastal Keeles ja Kirjanduses ilmunud artiklist ning kulmineerus aastail 1997–2007 avaldatud kolmes eesti haritlaskonna ajalugu käsitlevas köites (kaasautor Väino Sirk). Suurteose avaköide võitis ajaloo aastapremia. Oma uurimistulemusi on Toomas Karjahärm tutvustanud ka arvukates välismaal (Saksamaal, Soomes, Venemaal jm) ilmunud töödes.

Pikkade kümnendite uurimistöö empiirilised kogemused ja teoreetiline erudeeritus võimaldasid 2004. aastal avaldada sissejuhatuse ajalooteadusse, esimese oma-taolise eesti teadlase sulest (2., oluliselt täiendatud trükk ilmus 2010. aastal).

Juubilarile on omane Eesti ajaloo-teaduse vanade heade traditsioonide tundmine ja jätkamine, huvi tänapäeva uurimissuundade ning meetodite vastu ja lugupidav suhtumine kolleegide töösse. Ajalukku suhtub ta võimalikult objektiivse vaatejavana ja tõlgendajavana, eristades aga objektiivsust neutraalsusest, sest viimast peab ta mõtestamata ajalooks. Objektiivsus, tolerantsus ja heatahtlik abivalmidus iseloomustab ka tema suhtumist kaastöötajatesse.

Õnne ja edu edaspidiseks!

Kolleegid Tallinna Ülikooli
Ajaloos Instituudist